

כפרת אהרן

ראשי פרקים של נקודת המרכז

שבעבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים

ראש הישיבה הרב ארלה הראל

הקדמה

מיד כשישבתי ללמוד את קריאת התורה לפרשת הבר מצווה שלי, פרשת אחרי מות, טילטלו אותי הפסוקים הראשונים (ויקרא פרק טז פסוק ג): "בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ...".

והלא שמי אהרון, ובזאת יבוא אהרון אל הקודש, אם אני רוצה לבוא אל הקודש, זאת עלי לעשות.

מתכון, נוסחה לכניסה אל הקודש, לא רק לקודש הקדשים הממשי, אלא לקודש הקדשים הפנימי שלי, אל היכלו של הארון, אל היכל עבודת ה'.

יש דרך כיצד להיכנס, לא כל אחד יכול, ולא תמיד, ולא בכל דרך, אלא יש להתכונן, להיות ראוי לבוא אל הקודש, כי "כָּל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יָבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל הַחֲצַר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהִמִּית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת שְׂרָבִיט הַזָּהָב וְחָיָה" (אסתר פרק ד פסוק יא), צריך להיקרא אל המלך, לקבל רשות להיכנס. ושאלתי את עצמי, מהי הנוסחה, מה צריך לעשות כדי להיכנס, וכל כך רציתי להיכנס ולראות בטוב ה' לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו!

וכשבגרתו מעט, למדתי את דברי המדרש (ויקרא רבה פרשה כא סימן יא)¹, דברים תמוהים ומופלאים, ונפתחו לי דרכי הכניסה: "בפר בן בקר, זה אברהם על שום 'ואל הבקר רץ אברהם'; ואיל לעולה זה יצחק, על שום 'והנה איל אחר נאחז בסבך'; עז בזכותו של יעקב, דכתיב 'וקח לי משם שני גדיי עזים טובים'..." לא הבנתי בתחילה מה הקשר, אבל מייד התחברו האבות זה לזה, אברהם המקריב והעוקד ויצחק הנקרב והנעקד, רק מה עושה כאן יעקב לא הבינותי. אז עיינתי בפרשת ברכת יצחק ליעקב, סביב הפסוק המוזכר במדרש (בראשית פרק כז פסוק ט – יג), והנה אור:

"לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים ואעשה אתם מטעמים לאביך פאשר אהב. והבאת לאביך ואכל בעבר אשר יברכה לפני מותו. ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שער ואנכי איש חלק. אולי משני אבי והייתי בעיניו פמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה. ותאמר לו אמו עלי קללתך בני אף שמע בקלי ולך קח לי".

ואז זה היכה בי [מכה טובה...] – האבות הקדושים, עוקדים הם. עוקדים את רצונם מול רצון הבורא, אברהם מעלה את בנו יחידו אשר אהב על המזבח, יצחק פושט צווארו להישחט, וודאי נגד רצונם, וגם יעקב מקריב את עצמו, הוא מסכן את עצמו בכניסתו אל יצחק אביו, שמא ימוש אותו ויקלל אותו ואחריתו מי ישרונו, ורבקה אימו אומרת לו – אל דאגה, עשה כפי שאני אומרת לך, בטל רצונך לרצוני כי רצוני הוא רצון הבורא, כפי שמפרש הרשב"ם² שם: עלי קללתך – עלי ועל צוארי, כלומר אל תירא כי היתה בוטחת במה שאמר לה הקב"ה ורב יעבד צעיר", בני, אל תירא יעקב, ה' יתברך כך אמר לעשות, הבה נבטל רצונותינו והבנותינו לרצונו הגדול.

והחת"ם סופר זי"ע מפרש שם (תורת משה): "עלי קללתך בני אך שמע בקולי ולך קח לי. נראה שצותה עליו שלא יהי' כוונתו כדי לקבל הברכות אלא רק לעשות רצון אמו להיות שליח מצוה ואז בוודאי לא יהי' ניזוק".

כשיעקב יבטל רצונו, ויהיה מרוכז כל כולו בעשיית רצון אימו שהוא רצון אביו שבשמים, מוגן יהיה מכל צרה ומצוקה. וכעין זה כתב הנצי"ב מוולוז'ין שם (העמק דבר): "שמע בקלי – ולא אמרה לקולי, אלא בקלי דמשמעו תתבונן בדברי,

1. אבל ראה בכלי יקר הבנה אחרת במדרש.

2. וכן בחזקוני.

ותדע כי ברוה"ק הנני מדבר ויודע אני שיצליח הענין". אני מדברת בשם ה' יתברך, ואנחנו עושים מה שה' יתברך מצווה אותנו, בין אם אנו מבינים ובין אם לא. וחזרתי אחורה לפסוק הפותח את הפרשה "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ".

ושוב, על מה ולמה מתו בני אהרון? המקרא מלמדנו מפורשות (ויקרא פרק י פסוק א – ב): "וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ כֹּהֵן אִשׁ וַיִּשְׁמֹו עֲלֶיהָ קִטְרֹת וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אִשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם. וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי ה'". הם מתו לפני ה', איזו מעלה, אבל הם מתו, כי הם עשו את מה שהם לא הצטוו, ואולי אף נגד מה שהצטוו, וכפי שמפרש במקום האבן עזרא: "טעם 'אשר לא ציוה אותם', שמדעתם עשו, ולא בצווי להקטיר קטורת, (ו) גם באש זרה", ועוד יותר חריף בלשונו של הספורנו שם: "לפני ה' – במזבח הפנימי, שנאמר בו 'לא תעלו עליו קטורת זרה', וגם אם היה ראוי לעשות כן אם היו מצווים בזה, חטאו לעשותו עתה".

גם מה שנראה לנו הגיוני ומתאים אפילו לציווי האלוקי, צריך להיבחן שוב ושוב בכור הציווי, החיוב וההרשאה האלוקיים. אין מקום לעבודה אחרת, גם אם היא נובעת מרצון להוסיף אהבה על גבי אהבה (כלשון תו"כ כאן), אלא הכל צריך להיות כפוף להוראות האלוקיות.

כל הרע שבמעשה שלהם היה אך ורק הפרת הצו האלוקי. זה מה שגרם לאש הזו להיות זרה, כלשונו של ה'אור החיים' הקדוש כאן: "זרה אשר לא צוה – פירוש ומה היא זרותה, שלא צוה ה' אותה... עוד ירצה על זה הדרך אש זרה, אשר לא צוה אותם לעשות כן, וזה היא זרותה".

זוהי הזרות – עצם העשייה שלא על פי הציווי האלוקי.

מאריך בזה הרש"ר הירש בפרושו כאן, וז"ל: "אפילו קרבנות הנדבה חייבים להיעשות במסגרת הצורות שנקבעו להם. כי מקריבי הקרבן מבקשים קירבת אלהים; אך זו לא תושג אלא על – ידי שמיעה בקול ה' וקבלת עול מצוותיו. הנה זו הנקודה המבדילה בין יהדות לאליליות. האליליות מבקשת לשעבד את האל בקרבן – למען יעשה את רצון האדם; ואילו אשי ישראל משעבדים את האדם לעבודת ה' – למען יקבל על עצמו את עול מצוותיו. משום כך כל הקרבנות עשויים על – פי מתכונת של מצוה; והמקריב נודר לעשות את המצוה נר לרגליו. משום כך קרבנות הבדויים מלב אדם חותרים תחת אותה אמת,

שהקרבתן בא לתת לה ביטוי; הם משליטים סובייקטיביות שרירותית – תחת השמיעה בקול ה' וקבלת עול מצוותיו. הננו מבינים אפוא את מות בני אהרן; מותם בשעת חנוכה ראשונה של המקדש הוא אזהרה לכל הכהנים שלעתיד; הוא מוציא כל שרירות מתחום המקדש – שכל עצמו איננו אלא מקדש לתורה! פעילות כהני ישראל תתבטא – לא בהמצאת חידושים בתחום העבודה – אלא במתן תוקף למצוות ה'.

ומאז ועד היום אני עומד נפעם מול האליליות המודרנית (ועוד יותר, הפוסט-מודרנית) – כל אותם אלה החושבים, בשם הרצון לקדושה ולהתעלות רוחנית, שהם יודעים יותר טוב מהקב"ה איך לעבוד אותו.

ומאז, בכל שנה, כשאני נפגש מחדש עם סדר עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים, אני לא יכול שלא לראות שכולה מכוונת לדבר אחד – להיכנס אל הקודש, לבוא לפניו יתברך שמו, אבל כמו שהוא אמר, כמו שהוא ציווה, על פי ההוראות שהוא נותן, ועל ידי כך ללמד את כולנו מסר לכל חיינו לכל עבודת ה' שלנו – "עֲבֹדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה בְּאוֹר לְפָנָיו בְּרִנָּה", אבל אל תשכחו גם את הציווי "עֲבֹדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה וּגְיִלוּ בְרַעְיָה", וכפירושו של הרד"ק (תהלים פרק ב פסוק יא): "עבדו את ה', רצו במה שהוא רוצה ועבדוהו ביראה, שְׁתִּירְאוּ מִמּוֹ וְתַדְעוּ כִּי לֹא הִכַח וְהַגְבוּרָה... וְגִילוּ, אֵל יִחַר לָכֶם בַּמַּלְכוּתִי, אֲבָל תִּשְׂמְחוּ וְתִגְיִלוּ כִּי רָצוֹן הָאֵל הוּא."

מופלא – אנחנו נקראים ונדרשים לרצות במה שהוא רוצה, לעשות רצוננו כרצונו, ואת זה ניתן להשיג מצד אחד רק על ידי יראה מפניו ומפני הדרת גאונו, אבל במקביל לגיל, לשמוח, שאנחנו זוכים לעשות את רצונו, שהוא הטוב המוחלט, מפני שהוא רצונו יתברך.

זו קבלת עול מלכות שמים, עול – אבל של מלכות שמים, שכולם מקבלים עליהם עול מלכות שמים, וכולם עושים באימה רצון קונם, אבל עם זה נותנים רשות להקדיש ליוצרם בנחת רוח, נחת רוח על קבלת העול, ומהי קבלת העול? אומר על כך המגיד מקוֹזְנִיץ "עול תורה הוא, שעל ידי התורה יודע במה לעבוד את בוראו, כי שמה תורה בגין דאורי, כי היא המורה דרכי ה' ועבודתו" (עבודת ישראל מסכת אבות פרק ג משנה ו). זוהי קבלת העול שלנו, לעובדו על ידי תורתו ולא אחרת, גם אם אנחנו רוצים אחרת, ואולי אפילו אם אנחנו חושבים שזה ירים אותנו גבוה יותר, וכפי שמביא ב'שם משמואל' (על הגדה

של פסח) בשם אביו הגאון האבני נזר זי"ע "שזהו עול לגבייהו, שלא יכנסו ולא יסתכלו לפנים ממחיצתם, וכענין הגבלת ההר..."³.

לאוהב ה', ישנה תחושת עול כשהוא חש את מגבלות התורה על מעשיו, שעה שהוא כשלעצמו היה רוצה לפרוץ קדימה, לרוץ הלאה, להתחבק עם המלך, אבל הוא נעצר, על שפת ההר, או מנגד לארץ הטובה אשר אותה תראה ואליה לא תבוא, או בפתח הדביר מקום אש להבת שלהבת-יה⁴. אבל, אנחנו מקבלים את העול הזה באהבה, ביודענו שהריחוק אותו גזר עלינו בורא עולם, לטוב הוא לנו, הוא הכלי היחיד להתקרב באמת בסופו של דבר אל הבורא יתברך שמו, ואף יותר מזה – בשעה שאנחנו מגבילים את עצמנו, בה בשעה אנחנו מתקרבים. קלקולם של בני אהרון לא נעלם במהלך ההיסטוריה, ותמיד היו עובדי ה' עקומים כאלה, שחשבו שהם יודעים כיצד לעבוד אותו ללא קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות.

אבל, דומני שדורנו, שדור פלאי הוא כלשון הראי"ה זצ"ל, התעלה לפסגות חדשות בתחום. לא היה דור בו רבו, בכמות ובאיכות, כל כך הרבה אנשים וזרמים המנסים להציג דרכים להתקרבות לבורא יתברך בצורה המנוגדת מכל וכל לתורתו הקדושה. אולי, אשמים גם אנחנו, שלא מספיק רוממנו את עבודת ה' ההלכתית לפסגות אליהם היא צריכה להגיע, ולא לימדנו את תלמידינו כיצד לעוף על כנפי הרוח שלהם מכוחה של תורה. הראי"ה זצ"ל אכן התלונן לא פעם ולא פעמיים על יבשות התורה מכח חשכת הגלות, וכתב (אגרות הראיה כרך א איגרת צה): "כי הלא ידעתם, אחי הנעימים, שאם אך הי' בכחי לא הייתי פוסק אפילו רגע מלקרא בגרון בקול גדול, לכל עבדי ד' הנאמנים בבריתו, לכל חכמי התורה, בפרט יושבי אה"ק, למהר ברב כח וחיל לתקן את המעוות האיום ולשוב אל החלק הנעזב הזה שבתורה שהוא בית חיינו, שדוקא עמו ועל ידו ישוקה כל עץ החיים של כללות עסק התורה והעבודה, וכל השפלות והאורך של הגלות

3. וראה רעיון זה בכמה סגנונות בשם משמואל' בכמה מקומות: "שאצלם העול מה שאינם רשאים לגשת לפנים ממחיצתם..." (פרשת יתרו שנת תרעה); "שזהו העול אצלם שלא יכנסו לפנים ממחיצתם למרות תשוקתם הגדולה..." (פרשת החודש שנת תרעט); "שעול שלהם הוא שלא יביטו למעלה ממדרגתם למרות תשוקתם העצומה..." (פרשת צו שנת תרעד); ועוד.

4. וכפי שמופיע בסדר העבודה 'אתה כוננת': "ואומרים לו ראה לפני מי אתה כוננס, למקום אש להבת שלהבת..." [ולא כפי שיש המדביקים ביטוי נשגב זה, המיוחד למקום קודש הקדשים, לאתרים אחרים].

הוא רק משום 'דעבדין לאורייתא יבשה'...", ובמאמרו 'קריאה גדולה' (מאמרי הראי"ה) הוא כותב: "אחינו היקרים, חכמי תורה, וסופרים משפיעים! גם אנו נואלנו וחתאנו. למדנו וחקרנו, פלפלנו וחדשנו, פתבנו וציירנו, אבל שכחנו את האלהים ועזו, לא שמענו לקול נביאי האמת, לקול מעלי חכמי דורות עולמים, לקול הצדיקים והחסידים, חכמי המוסר וחכמי העיון והרוח, שצווחו והקריזו בקולי קולות פי סוף הנהר של התלמוד המעשי לבדו להיות יבש וחרב, אם לא נמשך לתוכו תמיד מים מני ים, מימא דחקמתא וקבלה, מים דעת האלהים, מים טהר האמונה הטהורה הנובעת מנשמתנו פנימה משרשה ממקור החיים".

עפה בא הקץ, הננו קרואים בתחיתנו הלאמית לתבע את עלבון האדם בלו, עלבון הנשמה האלהית, שבידינו הפקדה לרוממה ולשגבה, נשמת אלהים חיים, הצריכה להתפשט על כל העולם בלו, להאירו ולהחיותו, האורה, היוצאת מתוך אור התורה ואור הנבואה, השנה לכל נפש ומחיה כל חי, בחזקה הוא נתבע ממנו, עפה לעת קץ⁵.

אכן, חובתנו (וזכותנו כאחת), לדרוש את לשד חיה של תורתנו הקדושה, לשד חיים כזה שירומם אותנו למעלה מעלה וייתן לנו תחושת קרבת אלוקים, כי קרבת אלוקים לי טוב, אבל, במקביל, וכתנאי להצלחתנו להעפיל מעלה מעלה, עלינו לשעבד את עצמנו שיעבוד מלא לרצון ה' כפי שהוא מתגלה לנו על ידי תורתו, ועל ידיה בלבד.

אמת מה נהדר היה המראה – עת היה דורש מו"ר הגאון החסיד הרב אהרון ליכטנשטיין זצ"ל בלילות יום הכפורים כל הלילה, עובר מסוגיה לסוגיה, ומסכת יומא קמה לנגד עינינו והיתה לאחת, וגעגועים עזים לראות כהן גדול כזר הנתון על מצח מלך, כחסד הנתן על פני חתן, כמלאך הנצב על ראש דרך, שעה שהיה דורש מלאך ה' צבאות בתורת טהרת היום הקדוש והנורא, עוקר הרים וטוחנם זה בזה, מותיב ומפרק, מדייק ומעמיד, ותשוקה וגעגוע הציפו את לבי. מיני אז, חיבה גדול קמה ונהיתה, לעיסוק בתורת עבודת הכהן הגדול, עם כל מורכבותה, ואולי דווקא בשל כך, חשתי כמי שעוסק בתורת עבודת כהן גדול מעלה עליו הכתוב כאילו הקריבה, ואני את נפשי ניסיתי להקריב, ולהתקרב, ולדעת שכדי להתקרב צריך להקריב.

5. וראה עוד באריכות בספר מועדי הראי"ה למורנו הרב משה צבי נריה זצ"ל, פרק לד – שר בית הזוהר, ובספרי תורת הרא"ה פרק ז'.

בשנים שלאחר מכן, עת זיכה אותי בורא עולם לעמוד בעצמי מול תלמידים מקשיבים, הייתי עוסק בכל שנה בישיבה ולאחר מכן בבית הכנסת בשילה, בענייני עבודת היום הקדוש. סבוכה היא עבודה זו אך דווקא בשל כך, ניסיתי לפשטה, להעמידה על עיקריה, ולעיין במשמעותם. לשם כך החילתי במלאכת כתיבת השיעורים ועיבודם לכלל ספר.

תוך כדי עבודת עריכת הספר וכתיבת השיעורים, עולם חשך בעדי⁶, עם הסתלקותו לגנזי מרומים של חמי היקר והאהוב, ר' ידעיה הכהן ז"ל. כאבא היה לי כמעט שלושים שנה, וממנו ינקתי תשוקת כהונה וצפיית מקדש וקדשיו. עת היינו יושבים עימו בצל שריד בית מקדשנו סמוך ונראה למקום הקודש, בערבי פסחים לאחר חצות היום, והיה קורא סדר אמירת קרבן פסח בבכי מר, או בליל הסדר שעה שהיה מברך ואומר "כך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, הגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך. ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון. ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו" וקולו היה נשנק ומתלהב, או באבלות הנסוכה על פניו ביום צום החמישי. כמה התפללנו וקיוונו שיזכה ויחיה ויראה, אך בורא עולם הטוב כי לא כלו רחמיו לקחו מעימנו לעולם שכולו טוב, כי כך טוב ויאה לפניו יתברך, ואנו נשארנו לאנחות, ברוך דיין האמת, והצדק, והטוב, והחסד, אלוהי הגמול הנותן קצבה לכל בריה כפי מה שחכמתו העליונה קוצבת. עצב עמוק ממלא את ליבנו, כשאנו מתכוננים כעת לעבודת הימים הנוראים, ויודעים כי לא נזכה עוד לכרוע לפניו בערב היום הגדול, כדי להתברך מפי כהן, בברכה מרטיטת לבבות, שהיתה פותחת עבורי שערי דמעה ומכניסה אותי לפני ולפנים אל קרבי היום.

אין לי אלא להודות לו, להודות לו על הכל, על שנים רבות של דאגה ונתינה אין קץ, ועל שהחדיר בנו עמוק כל כך את הרגש הבורע לחזות פני מלך, ויהי רצון שנזכה שתמשיך השלהבת לבעור בליבנו עד ליום בו נראה בעינינו התגשמות חזון נביאינו בבנין בית מקדשנו ותפארתנו במהרה בימינו.

שבר על שבר הושברנו, כמה חודשים אחרי הסתלקותו, כאשר נהרג בתאונת דרכים נכדו, אחייני היקר והאהוב אברהם הכהן ז"ל, "מזה בן מזה"⁷, עלם

6. ע"ז ח' ע"א.

7. ראה ברכות דף כ"ח ע"א.

חמדות עם פני כרוב טהור הנטול מהיכל קודשו של מלך, תלמיד ישיבת תקוע שנתבקש לישיבה של מעלה בפתע ותלמודו בידו. יושבים הם וודאי כעת, הסבא והנכד, במתיבתא דרקייעא, בירושלים של מעלה, ומבקשים רחמים על עם ישראל, שיזכה לראות בקרוב לשון של זהורית מלבינה. תהי נשמתם צרורה בצרור החיים.

עבודת עריכת ספר השיעורים נשתרגה ונתגדלה, ולעת עתה אני מוציא לאור עולם מקצת מן הרעיונות שעלו במשך השנים בשיעורי ליל יום הכפורים כחוברת בצרוף מאמר של שכני היקר, מגדולי מנחילי מורשת המקדש והקודש, הרב מנחם מקובר הי"ו.

תודה נוספת מפעמת בליבי לגיסי היקר, הרב רא"ם הכהן הי"ו, שאף הוא העמיק בנו חיבת הקודש בשיעוריו בליל יום הכיפורים, והבעיר את הניצוץ שהפך ללהבה. ה' ישלח לו ולשאר בני המשפחה נחמת שמים על פטירת חותני, ויזכו לראות בביאת גואל צדק במהרה.

פרישת כהן גדול

עם כניסתנו לעולמה של עבודת הכהן הגדול ביום הגדול, האי יומא, אנחנו נפגשים עם תופעה יוצאת דופן בעולם עבודת הקדשים, והיא חובת הפרשת הכהן שבעת ימים קודם ליום הכיפורים, כפי שמלמדת אותנו המשנה הראשונה במסכת: "שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין, ומתקינין לו כהן אחר תחתיו, שמא יארע בו פסול".

כאמור, זו תופעה יוצאת דופן, אך לא לגמרי ייחודית, שכן מצאנו גם בעשיית הפרה האדומה, כפי שהגמרא עצמה מביאה בהמשך (דף ב עמוד א): "תנן התם: שבעת ימים קודם שריפת הפרה היו מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו ללשכה שעל פני הבירה צפונה מזרחה...".

ייחודיותה של חובת ההפרשה אומרת דרשני. על מה ולמה? מהו מקור הדין הזה⁸, ומה מטרתו?

8. וכבר העיר הרש"ר הירש בפירושו לתורה: "אך מסוף הסוגיה (שם ד ע"א; ח ע"א) נראה שאין זו אלא אסמכתא; ואתן פרישות אינן אלא "מעלה בעלמא" – פרישה לטהרה ופרישה לקדושה – שנתקנו על – פי דוגמת פרישת המילואים (ראה שם ח ע"ב)"; ראה עוד בתורה תמימה הערות

ובכן, חז"ל עצמם שאלו שאלה זו ישר בתחילת הסוגיה, וזו לשון הגמרא שם: "מנא הני מילי? אמר רב מניומי בר חלקיה אמר רבי מחסיא בר אידי אמר רבי יוחנן: אמר קרא 'כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם'. לעשות – אלו מעשי פרה, לכפר – אלו מעשי יום הכפורים."

המקרא הנדרש כאן מופיע בפרשת ימי המילואים (ויקרא פרק ח פסוק לד – לו): "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוְּהָ ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. וּפָתַח אֱהֵל מוֹעֵד תִּשְׁבוּ וְיִזְמַם וְלִילָה שָׁבַעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתְּ ה' וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צִוִּיתִי: וַיַּעַשׂ אֱהֲרֹן וּבָנָיו אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוְּהָ ה' בְּיַד מֹשֶׁה."

באופן פשוט, הכתוב מדבר על ההוראות שמשנה נצטווה לתת לאהרון ובניו על עבודת ימי המילואים. אבל חז"ל ראו בציווי הזה ציווי רחב יותר, שאיננו יכול להיות מכוון רק למאורע חד פעמי זה¹⁰, ועל כן דרשו אותו כמנחה אותנו גם כיצד לנהוג לעתיד בעשיית הפרה ועבודת הכה"ג ביום הכפורים.

הגמרא מתקשה, מדוע יש צורך בכך, ולמה לא נרחיב את הלימוד רק לעבודת יוהכ"פ באומרה: "בשלמא כוליה קרא בפרה לא מתוקם – לכפר כתיב, ופרה לאו בת כפרה היא. אלא אימא: כוליה קרא ביום הכפורים כתיב! – אמרי: יליף צוה צוה; כתיב הכא 'צוה ה' לעשות', וכתוב התם 'זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר', מה להלן פרה – אף כאן פרה, ומה כאן פרישה – אף להלן פרישה".

כלומר, שתי מילים בפרשיה זו מרחיבות את הנושא:

לכפר – מלמדנו שכאן מצויות הנחיות ההכנה לעבודת יום הכפורים, שהוא הוא יום הכפרה;

צויה – מלמדנו שכאן מצויות הנחיות ההכנה לעשיית הפרה.

ויקרא פרק ח הערה טז: "יתכן דמדרייק הלשון לכפר, דהא כיון דענין המלואים בא רק לשם קדושה וחינוך עבודה בעלמא, מה זה שייך כאן לעשות לכפר. ונראה פשוט דדרשה זו היא ע"ד אסמכתא ורמז, יען דבלא זה יש טעם קיים על פרישה זו משום חשש טומאה כמש"כ באות הקודם. ואף שאמר הלשון מנה"מ, אך כבר כתב רש"י בביצה ט"ז ב' דפי' לשון מנה"מ יתפרש אהיכי אסמכוה רבנן. גם י"ל שייכות הדמיון מעשה פרה למלואים ע"פ מ"ש בתו"כ ר"פ שמיני בפ' קח לך עגל, שזה העגל [שלמלואים] יכפר לו על מעשה העגל, וידוע דגם ענין פרה אדומה באה בעיקרה לכפר על מעשה העגל, כמו שפירש"י בר"פ חקת, וא"כ תכלית אחד למלואים ולפרה אדומה".

9. ומפרש רש"י: "מנא הני מילי – דבעי פרישה ליום הכפורים ולפרה".
 10. וחיודושי הריטב"א כאן הסביר מדוע: "כאשר עשה ביום הזה וכו'. גבי פרשת המילואים כתיב ומקרא מיותר הוא לדרשה".

ורש"י מסביר את דרך הלימוד: "כאשר עשה – במלואים, שצוה אותם לפרוש מביתם שבעה ימים, שנאמר (ויקרא ח) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו', ובשמיני עבדו, שנאמר ויהי ביום השמיני קרא וגו' וכתוב קרב אל המזבח וגו' כאשר וגו' צוה לעשות לדורות, לפרוש שבעה לפני עבודת יום אחד".

זוהי התבנית – כשם שבעבודת ימי המילואים קדמו שבעת ימי הכנה לעבודת יום אחד מיוחד, יום חנוכת המשכן, כך גם לדורות, בשני ארועים יוצאי דופן, עשיית הפרה ועבודת יוהכ"פ, תקדם הכנה של שבעה ימים.

אם נשים לב הדגש המרכזי בפסוקים הללו הוא הציווי –

"כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צִוְּהָ ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. וּפְתַח אֶהָל מוֹעֵד תִּשְׁבּוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתָּהּ ה' וְלֹא תִמּוּתוּ כִּי כֵן צִוִּיתִי. וַיַּעַשׂ אֶהָרֶן וַכְּנִיּוֹ אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוְּהָ ה' בְּיַד מֹשֶׁה".

זו אכן מילה מרכזית המחברת אותנו לפרה האדומה. אך כמובן כל אחד שואל את עצמו – הרי השורש הזה, צוה, מצוי בעוד מאות מקומות בתורה, ומדוע חז"ל חיברו את הדברים דווקא לפרשת פרה אדומה?!

אלא, כידוע, פרה אדומה נתפסת על ידי חז"ל כפיסגת הציווי, פיסגת העשייה חסרת הפשר, הבאה מתוך כניעה למקום, למרות שהיא נראית משוללת כל הגיון ומכילה בתוכה סתירות פנימיות הנוגדות את השכל האנושי. הדבר חוזר על עצמו בעשרות מקומות, והדגש המרכזי הוא – אנחנו עושים את כל מעשה הפרה כמצווים מאת ה' יתברך.

זהו, כאמור, גם עיקרה של עבודת יום הכפורים, עליה אנו מצטווים כידוע אחרי מות בני אהרון (ויקרא פרשת פרק טז פסוק א – ג): "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהָרֶן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהָרֶן אַחִיד וְאֵל יִבָּא כְּכֹל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרְכָתָּהּ אֶל פְּנֵי הַפְּתָח אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָמוּת כִּי בָעֵנָן אֲרָאָה עַל הַפְּתָח. בְּזֹאת יָבֹא אֶהָרֶן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפָר כֶּן בְּקָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה".

במה חטאו בני אהרון? בכך שהקריבו אש זרה, אשר לא נצטוו עליה, כלשון הכתוב (ויקרא פרק י פסוק א): "וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהָרֶן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מִחֻטָּאתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂמִימוּ עָלֶיהָ קִטְרֹת וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוְּהָ אֲתָם". ומסביר הרשב"ם שם את טעותם: "קודם שיצא האש מלפני י"י כבר לקחו איש מחתתו להקטיר קטורת לפנים על מזבח הזהב, שהרי קטורת של שחר קודמת

לאיברים, ונתנו בהן אש זרה אשר לא צוה אותם משה ביום הזה, שאעפ"י שבשאר ימים כת' ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח, היום לא צויה ולא רצה משה שיביאו אש של הדיוט, לפי שהיו מצפים לירידת אש גבוהה, ולא טוב היום להביא אש זרה, כדי להתקדש שם שמים שידעו הכל כי אש בא מן השמים, כמו שאמר אליהו ואש לא תשימו, לפי שהיה רוצה לקדש שם שמים בירידת האש של מעלה".

זוהי הטעות הקלאסית של החוטא הקדוש – הוא חושב שהוא מבין לבד איך לעבוד את הקב"ה. הרי בכל יום כך עושים, אז מה אם מרע"ה לא אמר לנו גם היום כך? אנחנו מבינים בעצמנו מה נכון לעשות. לא צריכים אנו שיצוו אותנו, אנחנו מחליטים מהי הדרך להתקרב אל ה' יתברך.

כנגד טעות זו באה כל עבודת היום הגדול – אנחנו עבדי ה' העושים את אשר הוא מצווה אותנו, ולא את אשר נראה לנו נכון לעשות.

מגירסת תלמוד ירושלמי (כאן יומא פרק א הלכה א) ניתן אף לדייק שיש כאן ייחודיות של כפרה על חטאי בני אהרון: "גמ' ר' בא בשם ר' יוחנן שמע לה מן הדא [שם ח לד] כאשר עשה ביום הזה אלו שבעת ימי המילואים צוה ה' לדורות לעשות זה שעיר של יוה"כ. או אינו אלא שעיר של ראש חדש? אמר רבי בא 'לכפר עליכם', כפרה שהיא כזו. מה זו כפרת אהרן עצמו וכפרת בנים עצמן, אף זו כפרת אהרן עצמו וכפרת בנים עצמן".

כלומר, להבדיל מכפרת שעיר ר"ח, שבא לכפר על חטא כללי (ואולי אף על 'חטאי' הקב"ה, כביכול), כפרת יוה"כ"פ דומה לכפרת ימי המילואים ובאה לתקן את החטא אשר ארע בהם, ועתיד לחזור על עצמו שוב אם לא נתקן אותו – חטאם של הקרובים אל ה' יתברך, ומרוב קירבתם חושבים שהם יודעים כיצד לעובדו ר"ל.

המדרש הגדול (ויקרא פרק ח פסוק לד) מחבר את שתי המילים 'ציווה' ו'לכפר' [לאחת: "צוה ה' לעשות לכפר עליכם. אמר להם כפרה זו תכפר עליכם עד שיחיו המתים".

כפרת יוה"כ"פ וטהרת הפרה נובעות מאותו שורש, מקבלת העול ועשיית הציווי. זוהי תקנת המוות – אפר פרה אדומה מטהר את טמאי המתים, ועבודת יוה"כ"פ מתקנת את מותם של בני אהרון, ומותם של החוטאים בחטא דומה לדורות.

ומדוע?

מפני ששורשי המוות גם הם נעוצים בחטא דומה – חטא אדם הראשון, שגם הוא עשה שלא כפי שנצטווה, כמודגש בכתוב (בראשית פרק ב פסוק טז – יז):
 "וַיֵּצְאוּ ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לְאָמֹר מִפֶּלַעַן הִגָּן אָכַל תֹּאכֵל. וַיִּמְעַץ הַדְּעַת טוֹב וַרְעַ לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת".

זוהי הפעם הראשונה בא מופיע השורש צ.ו.ה במקרא, וזהו הדיבור הראשון של הבורא לנברא¹¹ – ציווי. מה כן לאכול ומה לא לאכול.

ולאחר הנפילה אומר הקב"ה (פרק ג פסוק יא): "וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עִירִם אָתָּה הָמֵן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל מִמֶּנּוּ אֲכָלְתָּ?". ושוב בתאור החטא ועונשו (שם פסוק יז): "וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אַרְוֶה הָאָדָמָה בְּעֵצְבֹרְךָ בְּעֵצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ".

יש כאן תיקון שורשי של חטא המוות, ואם עד עכשיו חיברנו את יוהכ"פ לכפרה ואת הפרה לציווי, באה הגמרא במסכת מועד קטן דף כח עמוד א) ומלמדת אותנו שגם הפרה האדומה מכפרת: "אמר רבי אמי: למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך, מה פרה אדומה מכפרת¹², אף מיתתן של צדיקים מכפרת".

11. לפי גירסת הבריאה השניה (הנמצאת במה שלפנינו נקרא פרק ב') והדברים ארוכים ואין כאן מקומם.

12. ובשאלות דרב אחאי (פרשת חקת שאילתא קלג) גרס: "מה פרה אדומה מכפרת ומעלת ישראל מטומאה לטהרה...", ועמד על כך בגליוני הש"ס (לגאון המופלא רבי יוסף ענגיל זצ"ל על הגמ' במועד קטן שם): "מה פרה אדומה מכפרת אף כו', נ"ב ל' השאלות פ' פרה מה פרה אדומה מכפרת ומעלת ישראל מטומאה לטהרה אף מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל עכ"ל נ' דבא ליישב הקושי מהך דיומא ב' א' דפרה לאו בת כפרה היא וע"כ הוסיף לפרש דהא דאמר כאן דפרה מכפרת היינו שמטהרת ולטהרה קרי לה כפרה אבל אינה כפרה ממש וע' זבחים פ"ח ב' כתונת מכפרת על שפיקות דמים שנא' ויטבלו את הכתונת בדם וברש"י טבילה היינו כפרה עכ"ל היינו דסתם טבילה היא טהרה וטהרה היינו כפרה כמו כאן דמכונה טהרה בשם כפרה וע"ע משנה סוף יומא דמוכח דקרי לכפרת יוה"כ מקוה עש"ה וע"ע ברכות ט"ז א' למה נסמכו אהלים לנחלים לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות ונ' הכוונה ג"כ דאהלים של תורה מכפרין על עוונות האדם וזהו ענין ההעלאה שמעלין אותו מכף חובה לכף זכות וע' רש"י מנחות ק"י א' ד"ה אין צריך דת"ת מכפר על עוונות ע"ש וא"כ הרי ההיקיש והדמיון בהך דברכות כפרת אהלים לטהרת נחלים ממש כהך דכאן דמקיש כפרת מיתת צדיקים לטהרת פרה ול' השאלות מה פרה אדומה מכפרת ומעלת את ישראל מטומאה לטהרה דומה להך דברכות מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה ואם גם לא תרצה לפרש הך דברכות על כח כפרה של ת"ת רק ידמה שהמאור שבה מחזיר למוטב או שע"י

הנה לנו שהפרה לא רק מטהרת אלא אף מכפרת. ועל מה היא מכפרת? על חטא העגל, כלשונו של רש"י (במדבר פרק יט פסוק כב): "פרה אדמה – משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך. אמרו תבא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל"¹³.

בשריפת הפרה אדומה אנו מתקנים את החטא, אנחנו שורפים אותו, כפי שמרמז האברבנאל (במדבר פרק יט: "אדומה על שם 'אם יאדימו כתולע', שהחטא קרוי אדום..."). גם ביום הכיפורים אנחנו מבטלים את האדמימות, על ידי הלבנת חוט השני, עליה נעמוד בהמשך בעז"ה.

יש כאן מהלך חורז מטא-היסטורי כללי, המתחיל בחטא אדם הראשון, מתעלה בתיקונו בנתינת התורה אשר בה פסקה מאיתנו זוהמת הנחש, נופל שוב בחטא העגל, מתוקן בהקמת המשכן, נופל בחטא בני אהרון ושב ומיתקן לדורות בעבודת הכה"ג ביום הכיפורים ובעשיית הפרה האדומה (ולא רק בעשייתה, אלא בכל עת שכל אדם ואדם בא ונטהר על ידי הזיית מי החטאת). עבודת הכה"ג ביום הכפורים היא תיקון לשרשרת הנפילות של חטא אדם הראשון, חטא העגל וחטא נדב ואביהוא.

על גלגולים אלו נעמוד עוד בהמשך מאמרנו אי"ה.

נסכם לעת עתה – המיפגש הראשון שלנו עם ייחודיותה של עבודת יוהכ"פ, המחייבת הפרשת הכה"ג שבעה ימים קודם לכן, מלמדת אותנו על המגמה הכללית שלה – תיקון חטא החוצפה והעזות דקדושה, חטא האדם החושב שהוא יודע כיצד לעבוד את הבורא, במקום להבין שעיקרה של עבודת ה' יתברך הוא בעצם הכניעה לצו העליון, להוראות שמגיעות מגבוה. על ידי אותם שבעת הימים, בהם הכהן גם מופרש מביתו, גם נטהר שוב ושוב ליתר ביטחון, וגם עוסק באינטנסיביות בחזרות והכנות לקראת העבודה, הוא מחנך

מה שנודע לו האסור והמחוייב עי"ז עולה מכף חובה לכף זכות מ"מ הא חזינן בהך דברכות היקיש העלאה מכף חובה לכף זכות לטהרה וא"כ שפיר יש להקיש ג"כ כפרה לטהרה דכפרה וודאי הרי היא העלאת המתכפר מכף חובה לכף זכות". וע"ע בדברי הנצי"ב מוולוז'ין וצ"ל בהע"ש על השאילתות כאן ובחידושי מרומי שדה (מסכת תענית דף ט עמוד א).

וראה עוד תוספות ישנים מסכת יומא דף מב עמוד א ד"ה 'רביא בר קיסי מכפר כשעיר המשתלח'. הגבורת ארי ביומא עומד על השאלה מדוע הגמרא לא לומדת את הפרה האדומה מהכפרה, שהרי כאן במו"ק משמע שהיא גם מכפרת, ולא רק עבודת יוהכ"פ! הוא נוטה לומר שרק פרת משה רבנו המקורית כיפרה, ולא כל הפרות העתידיות, אבל דברים קשים מכמה וכמה סיבות ואכמ"ל.

את עצמו להיות עבד, עבד העובד בדיוק לפי ההוראות, שאם לא כן, אפשר פשוט לגשת לעבודה, בכללי כזה, לא כזה משנה מה בדיוק יקרה... אבל לא, באים חכמים וקובעים לו רף גבוה מאד – עליו להתכונן, על כל פרט ופרט, לתרגל את העבודה, לבל יחרוג אפילו מפרט כזה או אחר, קטן ככל שיהיה. זהו שורשה של עבודה נשגבה זו, ועל פרטיה נעמוד בהמשך.

ההכנה הלימודית, לימוד הלילה וקריאת התורה

ההכנה הלימודית

המשך הכנת ה"ג לעבודת היום הגדול, נעשה במשך כל שבועת הימים הללו, באופן לימודי. המשנה מתארת את תוכן ימי הפרישה ואומרת (דף יח עמוד א): "מסרו לו זקנים מזקני בית דין, וקורין לפניו בסדר היום, ואומרים לו: אישי כהן גדול! קרא אתה בפיך, שמא שכחת או שמא לא למדת".

התלמודים (ירושלמי מסכת יומא פרק א הלכה ג ובבלי שם) תמהים – וכי ייתכן, שהכה"ג, אשר עליו נאמר "והכהן הגדול מאחיו – שתהא גדולתו מאחיו... רבי אומר בנוי בכח בעושר בחכמה", יהיה כזה בור?!

הגמרא מתרצת שיש הבדל בין המצב האידיאלי (אשר שרר בבית ראשון, ברובו לפחות) לבית המצב בפועל (ששרר בחלק גדול מזמנו של בית שני). לכתחילה, יש לדאוג שהכה"ג אכן יהיה ת"ח גדול, אך בדיעבד, אין הדבר פוסל את כהונתו, וממילא היו כהנים עמי ארצות ממש.

אבל ברמב"ם¹⁴ (הלכות עבודת יום הכיפורים פרק א הלכה ה) אנחנו מוצאים תוספת קלה ובעלת משמעות: "או שמא לא למדת דבר זה".

האחרונים עמדו על תוספת זו ותמהו מה מקורה ועניינה.

רבי ידידיה שמואל טאריקה, רבה של רודוס לפני כמאתיים וחמישים שנה, הציע (בספרו בן ידיד על הרמב"ם כאן), שהרמב"ם רצה לכלול בדבריו את שני המצבים – במצב השפל, אכן שואלים אותו שמא לא למדת (כלל), אבל גם במצב האידיאלי, שהכה"ג הוא ת"ח גדול, אנחנו בודקים את ידיעותיו,

14. וכן הוא במדרש הגדול (ויקרא פרשת אחרי מות פרק טז פסוק ו) ובהגהות אשרי מסכת יומא הלכות סדר עבודת יום הכיפורים.

ומוודאים שהוא יודע הכל, ולא מסתפקים ברמתו הנוכחית, אפילו אם היא גבוהה מאד¹⁵.

ומדוע? לענ"ד גם דבר זה מבטא עמוקות את העיקרון אותו אנו חורזים לאורך כל הדרך – עבודת יום הכיפורים צריכה להיעשות בדיוק על פי הצו האלוקי, לא בערך ולא קרוב, בדיוק, ולכן, גם אם הכה"ג הינו ת"ח, עלינו לוודא שהוא שולט שליטה מלאה בכל פרטי העבודה, דבר שלא מצאנו לו אח ורע בעבודת המקדש בשום יום אחר. זהו יום התיקון, תיקון חטאי החוצפה של העובדים על פי דרכם ללא ציות מוחלט לצו האלוקי, לאדם הראשון, לחוטאי העגל ולנדר ואביהוא, ועל כן אנחנו טורחים 'לסגור פינות' באופן הרמטי.

שאלה נוספת העלה בשו"ת שיח יצחק [לגאון ר' יצחק ב"ר ישעיה יששכר בער ווייס זצ"ל הי"ד, סימן שז], על פי דברי רש"י¹⁶ הקובע כי פרוש דברי המשנה האומרת ש"מסרו לו זקנים מזקני ב"ד וקורין לפניו בסדר היום", כוונתו שהיו קוראים לו את פרשת אחרי מות, "וצריך עיון הלא סדר היום הוא סדר הקרבנות והיו צריכים לקרות לפניו ג"כ סדר הקרבנות שבחומש הפקודים בפרשת פינחס ואמאי כתב רק אחרי מות! "

הוא נשאר בצ"ע (ע"ש בהמשך דבריו בנסיונות היישוב), אך לשיטתנו הכל ברור – עבודת היום הרגילה המופיעה בחומש הפקודים, אינה שונה מעבודת כל מועד ומועד, ומאחר ולא מצאנו בשום חג שקוראים לפני העובדים את פרטי העבודה, גם כאן לא נקבע לעשות כך. אבל, העבודה המיוחדת ליום הכפורים, אשר באה לתקן את חטאי עזות הקדושה של המתפרצים לעבוד שלא כסדר הצו האלוקי, היא ודווקא היא צריכה להיעשות במדויק. כל הקריאה בימים שקודמים ליום הכפורים מטרתה הצהרת כוונות – אנו באים לעבוד את בוראנו כפי שהוא הורה לנו בתורתו הקדושה, ולא אחרת. דבר זה ייחודי לעבודה זו דייקא.

15. וכעין זה כתב בספר הר המוריה [לרבי מאיר יונה בארנצקי זצ"ל, מהדיר העיטור ומרבני גרודנא] שם: "אי נמי יש לומר דרבינו כתב זה לעתיד ואז לא יהיה כה"ג ע"ה לכן כתב לשון זה". וראה עוד בספר זכור לאברהם על הרמב"ם כאן [רבי אברהם ב"ר אביגדור, שגם הוא היה ממפרשי העיטור, מרבני קושטא]

16. וכ"כ בבית הבחירה למאירי שם.

לימוד הלילה

המגמה הזו נמשכת בתחנה הבאה של סדר העבודה וההכנה. המשנה (פרק א משנה ו) מתארת לנו את סדר הלילה ואומרת: "אם היה חכם דורש ואם לאו תלמידי חכמים דורשין לפניו ואם רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לפניו ובמה קורין לפניו באיוב ובעזרא ובדברי הימים זכריה בן קבוטל אומר פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל".

מה מטרת הקריאה הזו?

רש"י מפרש: "אם היה חכם דורש – בדבר הלכה כל ליל יום הכפורים, שלא יישן ויראה קרי".

אך ממור"ר הרא"ל זצ"ל זכיתי לשמוע, שקשה להבין שזו המטרה היחידה של לימוד זה, שכן אם אכן כך היה, ישנן דרכים טובות יותר למנוע שינה מאדם. ויתירה מזו, היה ראוי שהכה"ג החכם לא ידרוש דווקא בדברי הלכה (כלשונו של רש"י ועוד ראשונים), אלא אדרבא, גם הוא ידרוש בספרי אגדה המוזכרים בהמשך כמה שקראו לפני כהנים עמי ארצות. אלא, שמטרת קריאה זו היא המשכת ההכרזה וההכשרה של הכה"ג לתפקיד המיוחד של היום הזה – היותו עבד ה', איש ההלכה, זה הרואה בקיומה המדויק של ההלכה את הבסיס לדרך עבודת ה'. ולכן הוא דורש דווקא בזה, כל הלילה, פותח את ליבו ולב שומעיו שלמחרת היום יעמדו עימו ויכרעו בהתבטלות בשעה שישמיע את השם המפורש בקדושה ובטהרה – לזכור ולחקוק היטב בתודעה את מטרת עבודת היום הזה, שהיא הציאות המוחלט לדבר ה' המתגלה אלינו בהלכה ובהוראה.

הקריאה ביום הכפורים

אם נקפוץ הרבה קדימה, לצהרי היום, אנחנו מוצאים עוד מעמד של למידה וקריאה בתורה ביום הגדול.

וכך מתארת לנו המשנה: "בא לו כהן גדול לקרות, אם רצה לקרות בבגדי בוץ – קורא, ואם לאו – קורא באצטלית לבן משלו" (דף סח עמוד ב).

יש לחקור בכמה שאלות ביחס לקריאה זו – מה מהותה? האם היא חלק מעבודת היום ודינה כעבודת המקדש? מהו מקור חובתה?

ובכן, הרמב"ם (הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ג הלכה ט) סובר שהיא איננה עבודה, וכלשונו: "קריאה זו אינה עבודה לפיכך אם רצה לקרות בבגדי

חול לבנים משלו קורא, ואם רצה לקרות בבגדי לבן קורא שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן שלא בשעת עבודה כמו שביארנו.

אחר כך מתאר הרמב"ם את סדר ביצוע הקריאה: "כיצד הוא קורא? יושב בעזרת הנשים וכל העם עומדין לפניו, וחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל עומד וקורא אחרי מות ואך בעשור שבפרשת מועדות עד סוף הענין וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, ובעשור שבחומש הפקודים עד סוף הענין קורא אותו על פה... בעת שקורא מברך לפניו ולאחריה כדרך שמברכין בבית הכנסת, ומוסיף לאחריה שבע ברכות ואלו הן..."

רואים אנו שאמנם אין זו עבודת מקדש, אבל מדובר בטקס רב רושם, מחייב (כמוכח מכך שהוא גורר ברכות), ונשאלת השאלה – מניין למדרו חכמים שיש לקרוא קריאה זו בכלל?

רש"י (שם דף סח עמוד ב) מנסה למצוא לה מקור בתחילת המסכת: "בא לקרות – את הפרשה, דילפינן ממלואים, דאמרינן בפרק קמא (ה, ב): מניין שאף מקרא פרשה מעכב וכו'..." אבל, המעייין שם יראה שקשה לראות בלימוד זה מקור לחובה זו, שכן הפרשה בכלל עוסקת בימי המילואים: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: מניין שאף מקרא פרשה מעכב? תלמוד לומר: [ויקרא ח] ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ה' – אפילו דיבור מעכב". וכך מפרש שם הריטב"א: "שאף מקרא פרשה מעכב – פי' שנצטווה משה לקרוא פרשת המלואים לכל ישראל כדכתיב ואת כל העדה הקהל".

אבל, בתלמוד הירושלמי כאן (מסכת יומא פרק ז ה"א) נמצא מקור אחר (אך דומה מאד) לחובת הקריאה, וז"ל: "בא לו כהן גדול כו' מניין לקריאת הפרשה? רבי אידי בשם רבי יצחק – ויעש', מה תלמוד לומר? 'כאשר צוה ה' את משה', מיכן לקריאת הפרשה".

מהו הפסוק ממנו לומד הירושלמי חובה זו? הוא מצוי בפרשתנו ולא בפרשת המילואים (ויקרא פרק טז לד): "וְהִיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה".

ומסביר רש"י מדוע היה צורך בכלל לומר זאת¹⁷, הרי ברור שאהרון עושה את המצווה עליו? אלא "כשהגיע יום הכפורים עשה כסדר הזה, ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן לגדולתו, אלא כמקיים גזירת המלך". הפסוק בא ללמדנו, שכל עשייתו של אהרון את הדברים באה מתוך מקום של עבד העומד מול אדונו, לא של מי שעושה מרצונו, לצורכו וכד', אלא כמי שניגזר עליו והוא כופף עצמו תחת העול.

אהרון עומד מול הציווי כעבד, הוא איננו מגביה עצמו ומפנטז לחשוב שהוא יודע כיצד לעבוד את ה' יתברך. הוא שומע, מאזין, מקשיב, מקבל. כך מתאר זו מדרש ההלכה במקום (ספרא אחרי מות פרשה ה פרק ח): "מנין שאף אהרן שומע מפי משה כשומע מפי הקודש? תלמוד לומר 'ויעש כאשר צוה ה' את משה', וכן הכתוב משבחו בקבלה, 'בריתי היתה אתו, תורת אמת היתה בפיהו'..."

זהו שבחו של אהרון, ושל כל עובד ה' בדורות הבאים – היותו שומע מפי הקודש, ומבין שהוא קטן ערך ושפל בפני הקודש; היותו מקבל, לא יוצר של תורת עבודה דתית אלא ספוג שסופג לתוכו את המים החיים שלתורת ה' הניגרים עליו.

קשירת לשון של זהורית והלבנתו

אחד הפלאים בעבודת הכה"ג ביום הגדול הוא חיוב קשירת לשון של זהורית. המשנה (מסכת יומא פרק ד משנה ב) מתארת קשירה זו כך: "קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו ולנשחט כנגד בית שחיתו..."

הגמרא (דף מא עמוד ב) מסבירה כי הקשירה התבצעה בראשו של השעיר המשתלח. לאחר מכן, בשעת דחיפת השעיר אל מותו, היה האיש העיתי מבצע

17. אלה נוספת היא – הרי אהרון לא עשה כעת את המצווה עליו, אלא רק מאוחר יותר? לכך מתייחס הרשב"ם כאן באומרו "ויעש – אהרן כשהגיע יום הכיפורים, כאשר צוה ה' את משה" (וכע"ז באבן עזרא כאן). גם כאן מצוי הדגש הזה – שכן אן אהרון היה מתפרץ מכח תשוקתו אל הבורא היה אולי מקדים את עשייתו ומבצעה באופן מיידי, מרוב ערגה אל הקודש. אבל לא היא. אהרון ממתין, עד שגיע היום הגדול, ואז, ורק אז, הוא יזכ להיכנס לקודש פנימה. כך גם עולה מלשונו של הרמב"ן המסביר כאן: "וטעם ויעש כאשר צוה ה' את משה – שקיים אהרן כל מה שנצטווה, ונזהר כל ימיו שלא יבא אל מבית לפרוכת, זולתי ביום הכפורים בקורבנותיו ככל אשר צוה השם את משה".

עוד פעולה (משנה מסכת יומא פרק ו משנה ו): "מה היה עושה חולק לשון של זהורית חציו קשר בסלע וחציו קשר בין שתי קרניו ודחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים...?"

הגמרא (שם דף סז עמוד א) דנה בצורך בכל אחד מקשרים אלו: "מה היה עושה חולק לשון של זהורית. ונקטריה כוליה בסלע! – כיון דמצוה בשעיר דילמא קדים ומלבין, ומיתבא דעתיה. – ונקטריה כוליה בין קרניו! – זמנין דגמיש ליה לרישיה, ולאן אדעתיה". ניתן לראות מכאן, שיש צורך שנדע שהלשון של זהורית הלבנה. מדוע? מה מטרת הידיעה הזו? מדוע היא כה קריטית?

הגמרא ממשיכה ומתארת לנו את התגלגלות ביצוע הקשירה כך: "תנו רבנן: בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ, הלבין – היו שמחין, לא הלבין – היו עצבין ומתביישין. התקינו שיהיו קושרין על פתח אולם מבפנים, ועדיין היו מציצין ורואין: הלבין – היו שמחין, לא הלבין – היו עצבין. התקינו שיהיו קושרין אותו בסלע וחציו בין קרניו. אמר רבי נחום בר פפא משום רבי אלעזר הקפר: בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם מבפנים, וכיון שהגיע שעיר למדבר – היה מלבין, וידעו שנעשית מצותו, שנאמר (ישעיהו א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו". שימו לב – גם כאן חוזר הצורך שנדע מה עלה בגורלה של הבנת הלשון של זהורית. לא רק זה – הגמרא קוראת להלבנה זו " שנעשית מצותו". והגרי"ד זצ"ל תמה על הגדרה זו – הרי מצוותו של השעיר היא לשולחו לעזאזל, ולא שילבין לשון הזהורית!

הדברים בולטים עוד יותר בלשונם של תוספות¹⁸ (מסכת יומא דף מא עמוד ב), הדנים בלשונות השונות: " – הא דלא נקט נמי של שעיר הפנימי נ"ל משום דההיא לא הוה אלא כדי שלא יתערב, לא הוה לה שיעור כלל; אבל הני (של השעיר לעזאזל) כיון דיש בהן צורך הוה להו שיעור וזה של שעיר המשתלח היה בו צורך לידע אם הלבין כדכתיב כשלג ילבינו (ישעיהו א)".

מופלא! יש צורך, חובה, שנדע אם הלשון הלבנה. לכאורה, מטרת ידיעת ההלבנה היא עבורנו, לא חלק מן העבודה.

וכך עולה לכאורה גם מקושייתו של ה'גבורת ארי' (כאן) השואל: "בראש שער המשתלח והכי נמי קשרו לנשחט. וקשה לי האיך קשרו לשון בראשו של זה ובין קרניו של חבירו הא עביד עבודה בקדשים?". הנה לנו מפורש שהוא הבין שמטרת הקשירה היא עבורנו, לא חלק מן העבודה!

והוא ממשיך: "ואפילו תימא דכל זמן עמידת השעירים בעזרה היה קשירת הלשון לצרכן שלא יתערבו זה בזה ולא באחרים כדמפרש בגמ' מכל מקום בשעת שילוח המשתלח מן העזרה עד בואו לצוק דאין כאן חשש תערובת הא ודאי הוי ליה שלא לצורך?!"

והוא מנסה לתרץ בדוחק אך נשאר בצ"ע.

לענ"ד, ניתן ליישב הכל על פי יסוד אחד ששמעתי ממו"ר הרא"ל זצ"ל –

הלבנת הלשון היא צורך גבוה, לא צורכנו.

כל מטרת עבודת יוה"כ"פ היא הכרזה שלנו שאנו עבדי ה' ללא סייג, שכל עבודתנו אותו היא מתוך רצון עז להשתעבד לדבר ה'.

אך מה נעשה ואנו קרוצי חומר וגלומי גוש, ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא?

יותר מזה, נראה לנו בטעות, כי גם אם ניתן למחול על חטא מזדמן ומקרי, וודאי שלא ניתן לתקן חטאים מהותיים הטבועים בנו.

ולא היא – הראי"ה זצ"ל מסביר בעין איה (שבת דף פט ע"ב פרק תשיעי אות קלא) את דברי הגמרא שם האומרת ש"כשנים, כשני מיבעי ליה. אמר רבי יצחק, אמר הקב"ה לישראל, אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו, "כשלג ילבינו". תקפה של תשובה היא מגעת לא רק בחטאים מקריים, שהם יותר קרובים לשגגה ממה שהם קרובים לזדון, אלא בעיקר הדבר מתגלה אור התשובה בהחטאים השטתיים, המהלכים מהלך של חיים סדוריים, שהרגילות החמרית והרוחנית גם יחד מיאשת את כל אפשרות של תשובה מהם, בא דבר ד' לאמר, שלא כן הדבר, שרק מורך לב הוא להיות נאחזים בסדור מוטבע, לאמר שנגד טבע האדם ונגד טבע החברה האנושית היא התשובה. כי אדיר ואמיץ הוא כחה של תשובה, אשר בידו להפוך סדרים מושרשים. גם אם שנים רבות, גם אם תקופות של דורות יעברו על החטאים

המסודרים, וגם אם יהיו סדורות ובאות כשנים הללו, מששת ימי בראשית עד עכשיו, כשלג ילבינו”.

זהו כוחה של עבודת היום הגדול – היא יכולה להפך אותנו לחלוטין. אם רק נכריז קבל עם ועולם שאנו כאן כדי לירא מפניו ולעובדו בחיל ורעדה כעבדים לפני מלך, יימחלו כל חטאינו, גם כאלה שכאילו נראים לנו מסודרים, רגילים, שהפכו להיות חלק מאיתנו, ממהותנו, ואז נופתע לראות שהכל ניתן לשינוי, והשני יהפוך ללבן, ונצא זכאים בדין, כי ביום הזה יכפר עליכם, ינקה אתכם מכל ליכלוך וזוהמה, יקנח את הטינופת של החטא מעליכם.

ואת זה אתם צריכים לראות, לדעת זאת, זאת מצוותו של השעיר, ללמדכם את העיקרון הזה, לא לתת לכם לטעות בטעות המרה הזו, של מחשבת הסרק שאדם אשר התלכלך בחטא וחזר לכך, שוב אינו יכול להיטהר לפני אביו שבשמים.

ומה נעשה אנו כיום, עתה כשעדיין חרב ושםם בית מקדשנו? את זאת מלמדים אותנו חז”ל במדרש שיר השירים רבה (פרשה ד סימן ו): “כחוט השני שפתותיך, זה לשון של זהורית, ומדברך נאוה, זה שעיר המשתלח, אמרו ישראל לפני הקב”ה רבש”ע אין לנו לשון זהורית ושעיר המשתלח, אמר להם כחוט השני שפתותיך, רחישת פיך חביבה עלי כחוט השני של זהורית, ר’ אבהו אמר עלה (הושע י”ד) ונשלמה פרים שפתינו, מה נשלם תחת פרים ותחת שעיר המשתלח שפתינו”.

בשעה שאנו עומדים בתפילה ביום זה, ובשעה שאנו קוראים בערגה את סדר העבודה המופלא הזה, רחישת שפתותינו פועלת בנו את אותו התיקון, אנחנו רק צריכים לפתוח את הלב לזה, לתת לתחושה הזו למלא אותנו, לא לתת ליצר המדכא, המייאש, לשלוט בנו, לגרש את המנוול שמנסה להטיל מורך בלבבות ולשכנע אותנו שאנחנו אבודים. לא ולא, תמיד יש מקום לתיקון, וה’ הטוב, הרחום, יכפר עוון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו.

הקטרת קטורת פנימית וההשבעה עליה

אם נחזור אחורה אל שבעת ימי הפרישה של הכה”ג, נראה כי לקראת סיומם היה מתקיים מעמד יוצא דופן וחריג שאין לו אח ורע – השבעת הכה”ג על ידי הזקנים. וכך מתארת המשנה: “מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו בית אבטינס והשביעוהו, ונפטרו והלכו להם. ואמרו לו: אישי כהן גדול, אנו

שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. הוא פורש ובוכה, והן פורשין ובוכין”.

הגמרא (שם דף יט עמוד ב) מסבירה את הרקע לכל המעמד המשונה הזה: “הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין וכו’. הוא פורש ובוכה – שחשדוהו צדוקי... וכל כך למה – שלא יתקן מבחוץ ויכניס, כדרך שהצדוקין עושין”.

כלומר, מאחר וישנה מחלוקת בין מסורת חז”ל לבין הנהגת הצדוקים, שלכאורה אינם מכירים בתורה שבעל פה, עלינו להשביע את הכה”ג שלא ישנה ממסורת חז”ל, שכן איש לא יהיה עימו בהיכל ובקה”ק, ולא נוכל לדעת האם הוא עושה כדת וכראוי או שמא משנה ממסורתנו, אלא אם כן נשביעו ושבועה זו תרתיע אותו מלעשות כן¹⁹ (ראה בהמשך על שאלת האפקטיביות של שבועה זו).

הרמב”ם (הלכות עבודת יום הכיפורים פרק א הלכה ז) מסביר בהרחבה את הרקע לכל הענין: “בימי בית שני צץ המינות בישראל, ויצאו הצדוקין מהרה יאבדו שאינן מאמינין בתורה שבעל פה, והיו אומרין שקטרת של יום הכפורים מניחין אותה על האש בהיכל חוץ לפרוכת וכשיעלה עשנה מכניס אותה לפנים לקדש הקדשים, הטעם, זה שכתוב בתורה כי בענן אראה על הכפרת אמרו כי הוא ענן הקטורת, ומפי השמועה למדו חכמים שאין נותן הקטרת אלא בקדש הקדשים לפני הארון, שנאמר ונתן הקטרת על האש לפני ה’, ולפי שהיו חוששין בבית שני שמא כהן גדול זה נוטה לצד מינות, היו משביעין אותו ערב יום הכפורים ואומרים לו אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר

19. ולגבי שאלת האפקטיביות של שבועה זו, ראה דבריו של הערוך השולחן העתיד (הלכות עבודת יום הכיפורים סימן קנח סעיף יז): “ואין לשאול דמה תועלת בהשבועה, דממ”נ אם אינו צדוקי הלא לא ישנה, ואם הוא צדוקי ולדעתו המצוה דווקא ליתן הקטרת על האש בהיכל לא תיהני שבועתו והוי נשבע לבטל את המצוה. אמנם אין זו שאלה דפשיטא שזה הכה”ג אינו צדוקי אלא שחששו שמא יש בלבו איזה הטייה, וא”כ פשיטא שזה אינו במדריגה שברור לו שהצדוקים אלא כמסתפק עכ”פ ופשיטא שלפי דעתו יש ספק וממילא שחלה השבועה, ועוד דהצדוקים עצמן לא הוה ברירו להו דיניהם כמו שאמרו בעצמם שמתיראים מן הפרושים (יט, ב). ועוד שהשבועה היא בכולל על כל העבודות ובכולל חייל אפילו אמצוה כשהיא בשב ואל תעשה כמבואר ביו”ד סי’ רל”ו, וזה הוא שב ואל תעשה שלא יניח הקטרת על הגחלים בהיכל. וברירושלמי שם אומר שהם תמיד עשו כהפרושים ע”ש”.

שאמרנו לך, והוא פורש ובוכה על שחשדוהו במינות, והן פורשין ובוכין לפי שחשדו למי שמעשיו סתומין שמא אין בלבו כלום".

כלומר, על פי פשט דברי הרמב"ם, הוויכוח הוא על בין הצדוקים, הנשענים על פשט המקרא, ובין הפרושים שסומכים על השמועה.

אלא, שהמעייין קלות בפשטי המקראות יבחין מייד, כי דווקא שיטת הפרושים היא זו שמופיעה בהם במפורש. שכן, ברצף תאור העבודות של היום הגדול נכתב (ויקרא פרק טז פסוק יב – יג) "וְלָקַח מִלֵּא הַמִּחְתָּה גִּחְלִי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה' וּמִלֵּא חֲפָנָיו קִטְרֵת סָמִים דִּקְהָ וְהֵבִיא מִבֵּית לְפָרֹחֶת. וְנָתַן אֶת הַקִּטְרֵת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה' וְכֶסֶה עֲנַן הַקִּטְרֵת אֶת הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֲדוּת וְלֹא יָמוּת". לא יכול היות ניסוח ברור יותר – קודם כל יש לבוא אל מבית לפרוכת, אל תוך קודש הקדשים, ורק אז לתת את הקטורת על האש ! !

אם כן, על מה נסמכו הצדוקים, ומה שורש המחלוקת ?

הדבר מתבאר בלשונם של חז"ל [בספרא (אחרי מות פרשה ב פרק ג יא) ובתלמוד הירושלמי (מסכת יומא פרק א ה"ה)]: "והביא אל מבית לפרוכת ונתן את הקטורת על האש לפני ה', שלא יתקן מבחוץ ויכניס מבפנים. שהרי הצדוקים אומרים – יתקן מבחוץ ויכניס מבפנים. אם לפני בשר ודם עושים כן, קל וחומר לפני המקום ! ואומר 'כי בענן אראה אל הכפורת'. אמרו להם חכמים – והלא כבר נאמר ונתן את הקטורת על האש לפני ה', אינו נותן אלא בפנים ! אם כן למה נאמר כי בענן אראה על הכפורת ? מלמד שהיה נותן בה מעלה עשן, ומנין שהוא נותן בה מעלה עשן תלמוד לומר וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות, הא אם לא נתן בה מעלה עשן, או שחיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה...".

שימו לב – הוויכוח איננו בין האוחזים בפשט המקרא לדרשניו, להיפך – דווקא הפרושים נצמדים לכתוב לחלוטין ! אלא, שהצדוקים, למרות שכתוב ההיפך, החליטו, על פי שכלם האנושי, מכח מין קל וחומר הבנוי על השוואה לנורמות אנושיות מקובלות, כי לא ייתכן לעשות כך, לא יעלה על הדעת להקטיר בפנים, זה לא מנומס, אדם תרבותי לא מתנהג ככה עם המלך. ועל כן, למרות שהציווי הוא ההיפך, למרות שהוא ברור לחלוטין, אנחנו נשנה מהכתוב, נעשה מה שנראה לנו נכון, ונקטיר בחורף ! !

על פי זה מובן הסיפור המופלא בהמשך הגמרא שם: "תנו רבנן: מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס. ביציאתו היה שמח שמחה גדולה. פגע בו אביו, אמר לו: בני, אף על פי שצדוקין אנו – מתיראין אנו מן הפרושים. אמר לו: כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה כי בענן אראה על הכפרת. אמרתי, מתי יבוא לידי ואקיימנו. עכשיו שבא לידי – לא אקיימנו? אמרו: לא היו ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה, והיו תולעין יוצאין מחוטמו. ויש אומרים: ביציאתו ניגף. דתני רבי חייא: כמין קול נשמע בעזרה, שבא מלאך וחבטו על פניו. ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו ככף רגל עגל בין כתפיו, שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל".

שימו לב – הריגת הכהן הצדוקי הזה מתבצעת על ידי 'כף רגל עגל'. מה מסמל הדבר? מסביר בבית הבחירה למאירי כאן: "וממה שראיתי משיבושי קצת אמונות מן המקטרים לצבא השמים יראה לי, שהיה זה רמז אצלם להיות רומזים בזה לשתי הקטרות, אחת מבחוץ ואחת בפנים, והוא העיקר. ובין זה ועל דבר זה היתה אזהרת הפרושים חמורה על זה והוא שאמרו בכהן שעשה כן שמצאו רגל עגל בין כתפיו ר"ל סיבת העגל ושרש עניינו מצאו בשעה שחקרוהו ונשאו ונתנו עמו". מכת כף רגל העגל באה להזכיר לנו כי שורש החטא הזה זהה לשורש חטא העגל²⁰, שגם הוא נבע מרצון עז לעבודת ה' שלא על פי הציווי האלוקי.

זהו החוט החורז, הבריה התיכון, המסר העיקיר שאנו לוקחים עימנו בעומדנו מול בוראנו ביום הנשגב והקדוש הזה – אנו מקבלים עלינו, באהבה וביראה, להיות עבדיו, בניו, רחומיו, המשתוקקים לראותו בצמא, כי צמאה נפשנו לאלוקים, אֵל חי, מתי נבוא ונראה, אבל אנחנו יודעים היטב, שהדרך היחידה לראותו ולחבקו מצויה בין בתרי תורת האמת אשר נתן לנו וחקק בנו. בתפילה שנזכה לראות כמהרה בבנין בית מקדשנו ותפארתנו!

20. ראה מדרש תנחומא (פרשת צו סימן יג): "ככף רגל עגל שלא להזכיר עון העגל את ישראל...".
וכן מדרש אגדה (בובר) שמות פרשת כי תשא פרק לב פסוק ד.